

De danske førere

Fascistiske og nationalsocialistiske
partier og førere i Danmark 1922-1945

De danske førere

Fascistiske og nationalsocialistiske partier
og førere i Danmark 1922-1945

Ole Ravn

Syddansk Universitetsforlag

*De danske førere
Fascistiske og nationalsocialistiske
partier og førere i Danmark 1922-1945*

© Forfatteren og Syddansk Universitetsforlag 2018
University of Southern Denmark Studies in History and Social Sciences vol. 563
Sat og trykt af Narayana Press
Omslag: Dorthe Møller, Unisats
Omslagsfoto: DNSAP-kolonne foran Hotel Kolding, 1939. Frihedsmuseet
ISBN 978 87 408 3133 7

Enkelte illustrationer kan forekomme slørede, hvilket skyldes gamle eller uskarpe forlæg.

Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller
anden mangfoldiggørelse af denne bog
er kun tilladt med forlagets tilladelse eller
ifølge overenskomst med Copy-Dan.

Syddansk Universitetsforlag
Campusvej 55
5230 Odense M

www.universitypress.dk

Indhold

- 9   **Forord**
- 11   **Fascisme og nationalsocialisme i Europa og i Danmark**
Fascismen i Italien og Tyskland · Fascismen i Sydeuropa · Fascisme og nazisme i nord og vesteuropa · De fascistiske og nationalsocialistiske partier i Danmark
- 29   **Ritmesteren med den udanske monokel**
Cay Lembcke
Danmarks første spejderchef · På kant med hærledelsen · På jagt efter nyt ståsted · 1920'ernes fascistiske bevægelser · DNSAP stiftes · Tiden som partifører · Den detroniserede fører · DNSAP (Lembcke) opløses · De sidste politiske krampetrækninger · Et liv uden for rampelyset
- 72   **Mellem dansk og tysk**
Frits Clausen
Fra Aabenraa til fronten og tilbage til Sønderjylland · De første år som nationalsocialist · Førerskiftet og dets konsekvenser · I politisk stormvejr · Et år med succes · Magten lokker · Partifører i venteposition · Valg med konsekvenser · Efterspil og eftermæle
- 122   **Livslang kamp mod jøder og bolsjevikker**
Max Arildskov
Kampen for Estlands frihed · Soldat i Estland · Den danske Mussolini · Jydske Værn · Mellemspil i DNSAP · Retur til DNSAP · Det nye Danmark · Under Schalburgkorpsets vinger · De sidste år
- 170   **Købmanden fra Gimlinge**
Ejnar Jørgensen
Fascistisk mellemspil · De første år som nationalsocialist · Den trofaste partisoldat · Politisk provokatør · Mellemspil ved fronten · MF Jørgensen · Farvel til DNSAP · Den sidste tid

- 209 **Den idealistiske raceteoretiker**
Ejnar Vaaben
Mødet med de nationalsocialistiske topfolk · Fra studiekreds til parti · Mellemspil i DNSAP · Partiløs nationalsocialist · Fra Dansk Socialistisk Parti til Dansk Folkefællesskab · På kant med loven · Samarbejdet med Danmarks-kredsen · Dansk Enhedsparti og Den nationale Aktion · Fra Schalburgkorpset til fronten · Efter befrielsen · Eftertidens dom
- 245 **Den revolutionære fantast**
Wilfred Petersen
Distriktsfører i DNSAP · Fra DNSAP til NSP · Partiprogram og første aktioner · Provokationer og mentalundersøgelse · Fra NSP til DSP · Splittelse og ny samarbejdspartner · Wilfreds “danske Dreng” i myndighedernes søgelys · Agitationen mod DNSAP · Wilfred Petersen og Dansk Folkeparti · Balancegang mellem tysk og dansk
- 286 **Den antikommunistiske jagerpilot**
Poul Sommer
Studieophold med konsekvenser · DNSP i pressen · Splittelse og opløsning · Mellemspil i Nationalt Samvirke · Krigsflyveren · Fra Luftwaffe til Schalburgkorpset · Sommerkorpset · Den dramatiske afslutning
- 318 **Jødernes fjende nummer 1**
Aage H. Andersen
Jøderne i Danmark · Antisemitismen efter 1914 · DNSAP og antisemitismen · Aage H. Andersen og DNSAP · Nyt antisemitisk parti · Retssag og domfældelse · Racismeparagraffen · “Kamptegnet” og kampen mod DNSAP · Samarbejdet med Olga Eggers · Retssag i besættelsens skygge · Sidste tillidsposter · Fængsling og domfældelse
- 353 **Den missionske nationalsocialist**
Anders Malling
Medlem af DNSAP · Bruddet med DNSAP · Dansk Folkefællesskabs første år · DF og Den nationale liga · På vej mod partisplittelse · Fra Dansk Folkefællesskab til Dansk Folkerejsning · Dansk Folkefællesskab og Danskerligaen · “Jødepjecen” og Mallings eftermæle

- 392 **Generalauditør på afveje**
Victor Pürschel
Konservativ frontfigur · Den store nedtur · Drejning til højre · Den nationale Liga · Fra Den nationale Liga til Nationalt Samvirke · Det nye Nationalt Samvirke · Comeback i Dansk Folkeparti · De sidste år
- 430 **De “sorte” Bryld’er**
H. C. Bryld og hans brødre
H. C. Bryld og “Fædrelandet” · H. C. Bryld som propagandaleder · Den politiske nedtur · Holger Bryld og balladen på Fyn · Børge M. Bryld · Anslaget mod Wilfred Petersen · Tage Bryld · Opgøret med Bryld’erne · Afregningen
- 472 **Den politiserende kreditforeningsdirektør**
Poul C. Rasmussen
Fører for Dansk Samling · Økonomisk ekspert i DNSAP · Dansk Folke-Værn · Dansk National Samling og nationalsocialistisk samarbejde · Efter besættelsen
- 497 **Den principfaste officer**
K. B. Martinsen
Den militære karriere · Det politiske engagement · I tysk krigstjeneste · Den store orlov og Frikorps Danmarks nedlæggelse · Fra fronten til Schalburgkorpset · På kollisionskurs med tyskerne · Den store nedtur · Afregningens time
- 533 **Den sidste fører**
C. O. Jørgensen
Samarbejdet med LS · Mellem LS og DNSAP · Inspiration fra Tyskland · Retur til partiet · Fører for DNSAP · Den sidste samling
- 564 **De danske førere – tilløb til en sammenfatning**
Myten om de danske landssvigere · De danske førere som landssvigere · Førernes drivkraft · Den manglende succes

- 576 **Litteratur**
- 604 **Billedliste**
- 610 **Personregister**
- 616 **Sagregister**

Forord

Den internationale økonomiske krise i mellemkrigstiden satte sit afgørende præg på den politiske udvikling i mange europæiske lande. I flere lande blev demokratiske styreformer i årene 1918-45 erstattet af diktatoriske étpartisy-stemer.

Mest markant oplevede man de politiske forandringer i Italien og Tyskland. I Italien kom Benito Mussolini til magten i 1922, og de følgende tyve år stod han i spidsen for et fascistisk styre, der ikke rummede meget plads for folk, der tænkte anderledes. I Tyskland sikrede Adolf Hitler sig i 1933 den politiske magt, hvilket efterfølgende skabte forudsætningen for alle de uhyrligheder, vi i dag forbinder med den nazistiske ideologi.

I de fleste europæiske lande var der folk, der forsøgte at efterligne de store førerskikkelser i Italien og Tyskland. Således forholdt det sig også i Danmark. Disse bestræbelser spiller ikke nogen større rolle, når man i historiebøgerne læser om den politiske udvikling mellem 1918 og 1945. Alligevel er det en kendsgerning, at der også i Danmark var mange, der arbejdede på at gøre op med demokratiet og det parlamentariske system, som de ønskede erstattet af en stærk fører, der kunne skære igennem de partipolitiske diskussioner og parlamentariske kompromiser.

Denne bog handler om fjorten af de mænd, der i årene 1922-1945 forsøgte at positionere sig som førere for nogle af de mange partier og bevægelser, der i disse år arbejdede på at etablere et alternativ til det demokratiske system i Danmark. Man kan vælge at betragte historierne om disse førere og deres bedrifter som kuriøse beretninger fra historiens overdrev. Beskrivelsen af deres aktiviteter tegner imidlertid et billede af et andet Danmark end det, man finder i de traditionelle historiebøger.

Bortset fra Frits Clausen, der var fører for Danmarks Nationalsocialistiske Arbejder-Parti, er der ikke blevet plads til disse potentielle førere i den officielle historieskrivning. Det betyder imidlertid langt fra, at historierne om deres politiske aktivitet er uinteressant eller ligegyldig. Tværtimod kan man opfatte fortællingerne om de danske førere og deres aktiviteter som et supplement til den traditionelle historieskrivning, hvor den kendte valgplakat af den socialdemokratiske statsminister Thorvald Stauning som alternativ til politisk kaos normalt betragtes som et symbol på, at der i mellemkrigstidens Danmark herskede næsten fuldstændig politisk konsensus.

Omtalen af de danske førere og deres politiske aktiviteter er principielt kronologisk, således at førerne præsenteres i den rækkefølge, de optræder i

historien. I et indledende kapitel gives en samlet oversigt over alle de fascistiske og nationalsocialistiske partier, der blev etableret i Danmark i årene 1922-1945, og et afsluttende kapitel rummer en sammenfatning, der forsøger at forklare, hvorfor de danske førere havde så ringe held med deres foretagender, som tilfældet var.

Hvert kapitel rummer en beskrivelse af den enkelte førers forudsætninger og politiske karriere og et forsøg på at forklare, hvad der var drivkraften bag hans politiske aktivitet.

Bogen bygger på et omfattende kildemateriale, hvoraf en stor del ikke tidligere har været anvendt i forskningssammenhæng. De benyttede kilder fremgår af litteraturlisten, der er delt i to. Mens første del rummer en kort introduktion til hovedkilderne til de enkelte kapitler, rummer anden del en fuldstændig fortegnelse over det anvendte materiale.

Et særligt problem knytter sig til, at en betydelig del af de anvendte kilder er samtidige avisartikler. Der har blandt historikere været tradition for at betragte anvendelsen af avisartikler som historiske kilder med en vis skepsis, således at oplysningerne i sådanne artikler kun tillægges historisk betydning, hvis de kan bekræftes ad anden vej. I en kort indledning til litteraturlistens anden del gives en introduktion til de nogle af de problemer, der generelt er knyttet til brugen af avisartikler som historisk kildemateriale.

Bogens personorienterede præg bevirker, at flere af bogens bipersoner optræder i flere forskellige kapitler. I forbindelse hermed henvises til personregistret, der gør det muligt at følge disse personer på "tværs" af bogen. Som hovedregel præsenteres sådanne personer lidt grundigere første gang, de omtales. Dette er i personregistret markeret ved brugen af kursiv.

Flemming Høst Larsen, Jens Ravn og Knud Ryg Olsen har gennemlæst nogle af bogens kapitler. De takkes for deres relevante og kritiske kommentarer.

Ansvaret for bogens synspunkter påhviler naturligvis alene forfatteren.

Odense, september 2018